Over de ongedwongenheid

De dingen waarvan niemand het gemis voelt, zijn niet de slechtste. Tot hen behoort de ongedwongenheid, de désinvolture – een houding waarvoor ons (1) de passende uitdrukking ontbreekt. Men het vindt het woord meestal door “Ungeniertheit”, ongeneerdheid vertaald; en dat is in zooverre juist als het een gebaar betekent, dat geen omwegen kent. Tevens schuilt daar echter nog een andere betekenis in en wel die van aan goden gelijke superioriteit. In dezen zin versta ik onder désinvolture de onschuld van de macht.

Waar de ongedwongenheid ongerept is kan over de machtsproblemen geen twijfel bestaan. Bij Lodewijk XIV moet zij, toen hij het parlement ontbond, nog zichtbaar geweest zijn. Dit viel mij dan ook op in zijn door Bernini gebeiteld borstbeeld, dat ik in Versailles zag; hier is echter reeds pose in het spel. In deze toestand zijn de vorsten zo onaantastbaar dat er zelfs revoluties in hun naam worden gemaakt. Waar de ongedwongenheid echter verloren gaat, beginnen de machtigen zich als mensen te bewegen, wien het aan evenwicht schort; zij klampen zich vast aan het ondergeschikte richtsnoer van de deugd. Dsat is een zeker voorteken van de ondergang. Bij naturen als Lodewijk XV en Frederik Willem II, wiens door Anton Graff geschilderd portret leerrijke inlichtingen verschaft, vermoed ik subtiele voorgevoelens op dit stuk. Het “Na ons de zondvloed” heeft nog een andere, verborgen zin. Men deelt als laatste in een bepaald vermogen, maar hoeft geen erfgenamen achter zich. Zo wordt het dan maar verspeeld.

Ook de zekere beschikking over vorstelijke schatten is een zaak van ongedwongenheid. De mens kan het goud zonder afgunst bekijken, wanneer hij het in de handen van de edele ziet. De arme lastdrager, die de gelukkige Sindbad in zijn paleis ziet tronen, begint Allah te loven, die zulke hoge gaven verleent. In onze tijd verwekt de rijkdom bij de mensen een slecht geweten; zij trachten zich daarom door deugd te rechtvaardigen. In de overvloed trachten ze niet te leven als Mecenas, maar als kleine boekhoudertjes.

De ongedwongenheid is een aangeboren en vrije gave, en als zodanig eerder aan het geluk of de magie dan aan de wil verwant. Onze denkbeelden over de macht zijn sinds lang door het overdreven in verband brengen met de wil vervalst. De stadstirannen der Renaissance zijn middelmatige voorbeelden, ondergeschikte technici. De mens is toch nog wel iets meer dan een roofdier – namelijk de heer der roofdieren. Bij deze bemerking valt mij te binnen, dat ook de ridder in de Löwengarten ongedwongenheid bezit.

Op een feestelijke dis, waar veel gasten bijeen zijn, ligt een gouden appel te pronk, die niemand durft aanraken. Ieder wenst hem vurig te bezitten, maar ieder voelt dat er een schrikkelijke beroering zou komen, zo hij van deze wens ook maar iets liet blijken. Daar komt een kind de zaal binnen en neemt de appel met de vrije hand; en een diepe, blije instemming maakt zich van alle gasten meester.

De ongedwongenheid is als onweerstaanbare bekoring der macht een bijzondere vorm van opgewektheid[1] – eigenlijk heeft dit woord als zovele in onze taal eerherstel nodig. De opgeruimdheid behoort tot de machtige wapens, waarover de mens beschikt – hij draagt ze als een wapenrusting, waarin hij zelfs de schrik der vernietiging vermag te bestaan. Van deze stralende kracht, die zich in de morgennevel der geschiedenis verliest, gaat de ongedwongenheid als een in hoge kringen verpleegde nakomeling nog diep in de tijdrekening

terug; en het is niets anders dan hun eigen mythe, die de volkeren bij zulk een aanblik ontroert.

Deze verhoudingen kan men ook architectonisch toepassen. Zo staat er hier in Goslar een gebouw dat geheel in het kader der ongedwongenheid past. Dat is bijvoorbeeld niet de slecht gerestaureerde Kaiserpfalz, maar het oude raadhuis op de markt, een uit grijze steen gesneden juweel. Als men het van de bronzijde uit beschouwt, ziet men in zijn tegelijk licht en machtig gevormde arcaden een portaal, dat de intrede van vorsten waardig is.

(1) De Duitse uitdrukking is: Heiterkeit

Jünger, E. (1944). *Het avontuurlijk hart : figuren en capriccio's.* Brussel: De Lage Landen, 106-109.